

Piotr Podhorodecki

**IRENEUSZ WOJEWÓDZKI, KAZIMIERZ SOSNKOWSKI
PODCZAS II WOJNY ŚWIATOWEJ. KSIĄŻĘ NIEZŁOMNY
CZY HAMLET W MUNDURZE?
[NARODOWE CENTRUM KULTURY, WARSZAWA 2009, 631 s.]**

Rozprawa doktorska Ireneusza Wojewódzkiego zatytułowana „Kazimierz Sosnkowski – obraz żołnierza i polityka podczas II wojny światowej” została obroniona z wyróżnieniem na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Zielonogórskiego w czerwcu 2007 r. Poprawiona i wydana drukiem w jesieni 2009 r., jako laureatka konkursu Narodowego Centrum Kultury na najlepszą pracę doktorską w dziedzinie nauk o kulturze, stała się jednym z ważniejszych w ostatnim czasie opracowań historycznych dotyczących postaci legendarnego „Szefa”. Od czasu zniesienia peerelowskiej cenzury w 1989 r. do dziś „proces biograficzny” generała postępuje powoli. Ukazują się co prawda (coraz liczniej w ostatnim czasie) opracowania dotyczące poszczególnych okresów życia Sosnkowskiego, jednakże nie udało się do tej pory wydać całościowego ujęcia problematyki dotyczącej jego działalności. Jedyna dotąd praca o tym charakterze, pióra niedawno zmarłej Marii Pestkowskiej, może być traktowana li tylko w kontekście literatury popularno-naukowej.

Opisywanie rezultatów pracy Ireneusza Wojewódzkiego należy jednak rozpocząć od rzeczy przykrej. Poważnym błędem wydawniczym okazało się bowiem przeniesienie odsyłaczy na koniec książki. Zaważyła na tym zapewne

ich ilość (a jest to liczba niemała, bo wynosząca 1782) oraz duża dbałość o graficzny kształt dzieła. Zrozumiały jest więc fakt, że zamierzeniem i celem NCK, jako instytucji stojącej na straży polskiej tradycji, było maksymalne przybliżenie i propagowanie postaci Sosnkowskiego, jednak w odniesieniu do tej konkretnej pozycji, opatrzonej tak olbrzymią ilością przypisów, trzeba stwierdzić, iż jako praca o charakterze ściśle naukowym winna ona zachować formę właściwą dla opracowań naukowych. Jeśli natomiast zamiarem wydawcy było dotarcie do szerszej, rzec by można, bardziej „nienaukowej” rzeszy czytelników, winien on w uzgodnieniu z autorem zmniejszyć i zmodyfikować treść odsyłaczy.

W pierwszym z pięciu rozdziałów autor wykorzystał dostępne publikacje przedstawiające sylwetkę generała w okresie poprzedzającym wybuch wojny, co jest *de facto* zaprezentowaniem okoliczności i zjawisk doprowadzających Sosnkowskiego do zajmowanej pozycji podczas nowego „przetasowania kart polskiej polityki” w Paryżu w 1939 r. Bardzo ciekawy jest fakt jego sympatii i inspirowania powstałego przed wybuchem wojny Stronnictwa Demokratycznego. Tym samym ukazany został szczególnie interpretujący jego stanowisko polityczne po śmierci marszałka Piłsudskiego. Były szef sztabu I Brygady widział bowiem możliwość, czy wręcz konieczność, dopuszczenia opozycji do udziału w rządzeniu, lecz całokształt działania politycznego widział tylko w ramach „uzdrowionego” obozu sanacyjnego. Stąd wypływała też jego postawa, z jednej strony niejawnego wspierania opozycji wewnętrznej, a z drugiej nieangażowania się w szersze i bardziej radykalne działania opozycji zewnętrznej.

Rozdziały II, III i IV omawiają działalność Sosnkowskiego podczas wojny. Autor drobiazgowo opisał pracę w trudnych zewnętrznie i wewnętrznie warunkach. Oprócz analizy niepodległościowych wysiłków „Szefa”, Ireneusz Wojewódzki przedstawił także jego portret psychologiczny, obraz stosunków z otoczeniem, a także sprawy prywatne, jak choćby wydostanie z okupowanej Polski rodziny generała. Ważny jest także stosunek Sosnkowskiego do licznego środowiska piłsudczyków na emigracji. Opisując prace rządu w Paryżu, Angers i Londynie, Wojewódzki nie mógł pominąć typowo polskiego „piekielka”, jakim była konieczność współpracy generała ze wzajemnie skonfliktowanymi stronnictwami, a współtworzącymi na emigracji radę ministrów. Autor starał się drobiazgowo przedstawiać konflikty, spory i zadrażnienia, pomiędzy Sosnkowskim a poszczególnymi politykami. Drugorzędny jest tu fakt, że często nosiły one znamiona osobistych i bardzo niemerytorycznych waśni, natomiast znacząca jest kwestia wpływu, jaki po swej dymisji z rządu posiadał Sosnkowski na organizację konspiracyjną w kraju. Utrzymywanie łączności ze strukturami ZWZ-AK było możliwe przez depesze oddanych mu oficerów służących w oddziale VI sztabu Naczelnego Wodza oraz zaufanych „cichociemnych” żołnierzy, przetrzucanych do kraju drogą lotniczą. Istotnym elementem są też przedstawione rozmowy pomiędzy będącym w opozycji Sosnkowskim a przywódcami konspiracyjnego ruchu młodych oficerów, określających się mianem „młodoturków”. Tło działalności rządu

obrazują także analizy Wojewódzkiego na temat „przepływu informacji” między radą ministrów, urzędnikami państwowymi (mającymi wszakże swe polityczne preferencje) a pozostającymi w opozycji czynnikami emigracyjnymi. Rysuje to czytelnikowi pewien obraz stosunków panujących w „polskim” Londynie.

Rozdział ostatni ukazuje rolę, jaką generał Sosnkowski odegrał na emigracji. Cytowane listy i akty polityczne przedstawiają go jako niezłomnego orędownika sprawy polskiej. Ciekawa jest dotychczas niepublikowana wypowiedź dotycząca „demaskacyjnej” polityki Mikołajczyka, prowadzonej w zajęтым przez Sowiećów kraju w latach 1945–1947. Jest to bodaj jedyna tak agresywna i brutalna wypowiedź „Szefa” w całym okresie jego działalności państwowej.

O Kazimierzu Sosnkowskim i jego polityczno-wojskowej działalności podczas II wojny światowej napisano już wiele. Przykładowo, temu tematowi poświęcona jest większa część książki Marii Pestkowskiej. Całościowym opracowaniem okresu 1940–1944 zajął się też jeden z jego najbliższych współpracowników generała – jego adiutant – kapitan doktor Witold Babiński. W 1967 r. wydał on w Londynie *Przyczynki historyczne do okresu 1939–1945*. Ponad siedemset stron dzieła zostało w pełni poświęcone polityce Sosnkowskiego w tych latach. W Londynie wydano również *Materiały historyczne* (1966) oraz *Przyczynki do monografii oraz uzupełnienia do materiałów historycznych Kazimierza Sosnkowskiego* (1988), zawierające wiele cennych dokumentów i analiz tamtego okresu, są to jednak prace pisane przez ludzi bliskich generałowi. Praca Wojewódzkiego staje się więc narzędziem ich historycznej weryfikacji, gdyż oprócz wspomnianych dzieł, powołuje się także na liczne archiwa oraz wspomnienia przeciwników Sosnkowskiego. Kwerenda sporządzona w Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego jest tego przykładem. Oprócz wspomnianych wyżej prac, ważne są też naukowe analizy Eugeniusza Duraczyńskiego i Mariana Marka Drozdowskiego oraz materiały z dwóch konferencji naukowych poświęconych generałowi Sosnkowskiemu.

Czytając książkę Ireneusza Wojewódzkiego można się zastanawiać, czy polityczne tło zjawisk międzynarodowych zostało należycie wyeksponowane i czy nie spowodowało to zatracenia myśli przewodniej, której autor winien był bronić. Praca ta została jednak napisana nie z perspektywy politologicznej ale historycznej, nie można więc oczekiwać, aby nadmiernie angażował się w polityczne osądy lub przedstawiał główne kierunki polskiej polityki tego okresu. W zasadzie nie było konieczne nawet prezentowanie międzynarodowego tła, w tym sprawy polskiej, wokół której skupiły się wszystkie działania generała. Książka jest bowiem poświęcona w całości człowiekowi, i to ten właśnie fakt determinuje całą jej strukturę. Jest monograficznym opracowaniem przedstawiającym Kazimierza Sosnkowskiego w okresie II wojny światowej, a nie analizą prowadzoną przez niego polityki. Tym bardziej nie należy spodziewać się odśłaniania kulisów działalności obozu rządowego czy sabotującej jego wysiłki opozycji. Zwłaszcza, że ta ostatnia nie posiadała jednolitego charakteru, a generał pomimo tego, iż był

postrzegany jako główny oponent prac rządowych, nigdy nie starał się zostać liderem którejś frakcji. Jego praca i myśli wielokrotnie bowiem wyprzedzały czas i były niezrozumiałe nawet dla większej części jego ówczesnych zwolenników ideowych. W jego postawie można także doszukiwać się analogii do polityki komendanta Piłsudskiego z czasów I wojny światowej.

Z punktu widzenia nauk o polityce nie jest to opracowanie wnoszące wiele do biografii politycznej Kazimierza Sosnkowskiego, nie jest też próbą gloryfikacji jego postawy. Spełnia za to inną, o wiele istotniejszą w dzisiejszym czasie rolę – jest zebraną i zweryfikowaną unifikacją wielu źródeł, wspomnień i opracowań, często trudno dostępnych (w przypadku źródeł londyńskich) nawet dla profesjonalnych badaczy. Książka Ireneusza Wojewódzkiego jest więc bardzo istotną pozycją na temat dorobku człowieka, którego działalność w sposób zdecydowany wpływała na losy państwa polskiego. Winna się stać podstawowym opracowaniem dla każdego czytelnika zainteresowanego kwestią Polski w czasie II wojny światowej.